ION CREANGĂ ŞI GRAIUL MOLDOVENESC

Victor IANCU
(Universitatea de Nord din Baia Mare)

Prin însemnările de față, revin la o temă pe care am tratat-o în urmă cu aproape douăzeci de ani, la Colocviul Național de Dialectologie, Craiova, 1986. La acea prestigioasă reuniune ştiinţifică, am ţinut o comunicare cu titlul *Regionalismul în poezia lui Marin Sorescu.* Ulterior, când studiul acesta a fost reprodus în cartea mea *Limbă şi rostire românească, ieri şi azi* (Dacia, 1996, p. 130-138), titlul sub care a apărut era altul, anume ***La lilieci*** *sau Marin Sorescu în grai oltenesc.* Schimbarea se datora concluziei la care ajunsesem în urma examinării textului din acel prim volum al ciclului *La lilieci*: anume că aici avem de-a face nu cu limba literară românească, aşa cum o percepem toți (variantă supradialectală, înzestrată cu norme limpezi şi imperative), ci cu o altă varietate a limbii române (luate în integritatea ei), care se deosebeşte substanțial de limba literară, mai exact graiul oltenesc. Afirmația i-a şocat pe mulți atunci şi-i va şoca probabil în continuare, constatând că eu n-am renunțat la acea concluzie, ci dimpotrivă, țin să o reafirm prin examinarea limbajului altui mare scriitor, de mult clasicizat.

Cum am ajuns la constatarea că „La lilieci“ (1986) este scris în grai oltenesc este la îndemâna oricui, examinând studiul meu de atunci. Argumentația este de ordin statistic. Examinând 40 de pagini din cele 400 ale ciclului (deci 10%), se constată că componentele de grai oltenesc reprezintă 61,35% (cu o frecvență de 60,67%) față de 25,90% (cu o frecvență de 28,13%) la cât se ridică

BDD-V1891 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:58 UTC)

elementele populare şi 12,75% (cu o frecvenţă de 11,20%) pentru componentele de limbă literară.

Înainte de a efectua aceste statistici, a fost nevoie să rezolvăm principial chestiunea interferenţelor şi delimitărilor între ceea ce numim componente de limbă literară / componente populare / componente de grai (oltenesc). Faptul nu ridică dificultăţi deosebite având în vedere raportul limbă literară / graiuri (subdialecte teritoriale) în aria dacoromână. E un loc comun afirmaţia că vorbitorii subdialectelor dacoromâne se pot înţelege între ei, fără a fi nevoie să recurgă la un mijloc de comunicare supradialectal, cum este cazul altor arii romanice (italiană, spaniolă, franceză etc.). Asta înseamnă că ceea ce diferenţiază subdialectele dacoromâne este absolut nesemnificativ în raport cu ceea ce le uneşte, cu ceea ce au în comun respectivele ramificaţii teritoriale. Afirmaţia aceasta este valabilă şi dacă raportarea se face la varianta supradialectală, adică la limba literară. Şi continuam: „Rezultă de aici că cine vorbeşte moldoveneşte, vorbeşte parţial şi limba literară românească, şi subdialectul crişean, şi subdialectul bănăţean etc. Căci nu putem considera moldovenesc numai ceea ce aparţine exclusiv acestui subdialect. Cu acele elemente nu se poate realiza o comunicare. Dacă am compara graiul (subdialectul) cu un edificiu, luându-i ceea ce nu-i aparţine exclusiv, acel edificiu s-ar prăbuşi pe dată şi noi am rămâne numai cu molozul. De aici nu rezultă că nu există graiuri sau subdialecte, ci numai că ceea ce le aparţine exclusiv nu vizează esenţa sistemului, ci doar coloratura lui. În interferenţa graiuri / limbă literară, vom observa înainte de toate o zonă comună tuturor celor cinci subdialecte şi limbii literare şi abia apoi zonele de interferenţă individuală ale fiecărui grai în parte cu limba literară. Lucrul este firesc, având în vedere că însuşi procesul de formare a limbii literare româneşti consemnează participarea la el a tuturor graiurilor dacoromâne, chiar dacă unele în mai mare măsură decât altele[1]. În acest caz se pune întrebarea: cum putem aprecia că cineva vorbeşte (sau scrie) în graiul cutare sau în limba literară? Considerăm că un scriitor, într-o anume operă (sau numai într-o parte a ei), se exprimă în limba literară atunci când elementele limbajului său din afara sferei comune aparţin în cea mai mare măsură sferei exclusive a limbii literare, acelei zone din sfera limbii literare ce nu are atingere cu nicio altă sferă. Când

[1]Problema a fost îndelung dezbătută (şi elucidată, credem noi) în lingvistica noastră: v. E. Petrovici, *Baza dialectală a limbii noastre naţionale*, în LR, IX, 1960, 5, p. 60-78; G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iaşi, Editura Junimea, 1980, p. 639-677; I. Gheţie, *Baza dialectală a românei literare*, Bucureşti, Editura Academiei, 1975.

BDD-V1891 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:58 UTC)

elementele ce ies din sfera de interferenţă aparţin în mai mare măsură unui anume grai, atunci înseamnă că scriitorul în cauză şi-a scris acea operă în graiul (sau subdialectul) respectiv."[2]

Ce rol îndeplinesc în delimitarea discutată mai sus elementele aşa-zis populare, adică acele componente care nu aparţin nici limbii literare şi nici numai unui singur grai (subdialect) anume, ci mai multor graiuri sau chiar tuturor celor cinci subdialecte dacoromâne ? Este limpede că aceste componente nu pot fi contabilizate decât separat, adică „la mijloc", între limba literară şi grai. Deci nu pot fi luate drept argument pentru încadrarea unei opere în limbajul cutărui sau cutărui grai (subdialect). Având însă în vedere că nu aparţin limbii literare, dar de cele mai multe ori aparţin graiului (subdialectului) examinat, elementele populare pot să întărească „impresia", pot să accentueze „coloratura" dialectală, regională, a limbajului respectivului scriitor.

Completând cercetarea statistică a ciclului *La lilieci* de Marin Sorescu cu investigaţii asupra limbajului altui scriitor, am examinat, cu aceleaşi criterii, 8 pagini din cele 80 (deci tot 10 %) câte cuprind *Amintirile din copilărie* ale lui Ion Creangă, în ediţia din 1959. Paginile excerptate : 11-12, 31-32, 51-52, 71-72. A rezultat următorul tablou :

Domeniu	Elemente de grai moldovenesc	Elemente populare	Elemente de limbă literară
LEXIC	45 de unităţi lexicale (52 de apariţii)	18 unităţi lexicale (18 apariţii)	6 unităţi lexicale (11 apariţii)
FONETICĂ	34 de fenomene (38 de apariţii)	22 de fenomene (32 de apariţii)	2 fenomene (2 apariţii)
MORFOSINTAXĂ	8 forme (8 apariţii)	8 forme (14 apariţii)	3 forme (4 apariţii)
STILISTICĂ	29 de fenomene (31 de apariţii)	26 de fenomene (28 de apariţii)	1 fenomen (1 apariţie)
ONOMASTICĂ	11 antroponime (27 de apariţii) 4 toponime (6 apariţii)	8 antroponime (25 de apariţii)	1 antroponim (1 apariţie) 3 toponime (6 apariţii)
TOTAL	308 elemente (412 apariţii)	130 de elemente (191 de apariţii)	64 de elemente (76 de apariţii)

[2] V. Iancu, *Limbă şi rostire românească, ieri şi azi*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1996, p. 132-133.

BDD-V1891 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:58 UTC)

Făcând aceeaşi operaţie de grupare procentuală, faptele lingvistice excerptate din textul lui Creangă se prezintă astfel :

—elemente de grai moldovenesc

57,20 % (cu o frecvenţă de 53,22 %)

—elemente populare

38,81 % (cu o frecvenţă de 38,48 %)

—elemente de limbă literară

6,99 % (cu o frecvenţă de 8,30 %)

Prin urmare, şi *Amintirile din copilărie* ale lui Ion Creangă ar fi scrise în dialect, ca să folosim o expresie consacrată, dar improprie pentru situaţia de faţă. De fapt, conform datelor statistice de mai sus, *Amintirile* sunt redactate în grai (subdialect) moldovenesc.

Aici, eu mă despart de regretatul acad. Iorgu Iordan, care, într-un studiu amplu şi de profunzime, publicat în urmă cu o jumătate de veac[3], conchidea: „Discuţia făcută în paginile precedente a dovedit, sper, justeţea ideii de bază a prezentului studiu, aceea că limba lui Creangă are caracter popular, iar nu regional, cum au afirmat, direct sau indirect, diverşi cercetători ai operei marelui nostru povestitor. Este drept că o bună parte a materialului lingvistic folosit de el aparţine graiului moldovenesc, a cărui arie depăşeşte, de altfel, graniţele Moldovei, dar alături de acest material există altul, mult mai bogat, cunoscut, în grade diferite, tuturor graiurilor româneşti, aşadar limbii întregului nostru popor“[4].

Desigur, controversa nu poate fi stinsă decât printr-o cercetare de ordin statistic extinsă la întregul text al *Amintirilor*, spre a se vedea dacă procentajele rezultate din examinarea a 10 % din text se confirmă sau se infirmă. E limpede că o *răsturnare de imagine* se poate produce numai între procentele elementelor de grai moldovenesc, pe de o parte şi cele ale elementelor populare, pe de altă parte. În acest din urmă caz, s-ar confirma în parte concluzia acad. Iorgu Iordan. Tot rămâne însă un semn de întrebare: *Amintirile* au fost scrise în grai popular — regional sau în limba literară? Şi dacă prima ipoteză este valabilă, nu ne întoarcem în acelaşi punct? Anume, că procentele elementelor de grai moldovenesc, împreună cu cele ale elementelor populare aparţinând şi graiului

[3] E vorba de *Limba lui Creangă*, în *Contribuţii la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, Bucureşti, Editura Academiei, 1956, p. 137-170.

[4] Fragmentul a fost extras din studiul citat mai sus, p. 170.

BDD-V1891 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:58 UTC)

moldovenesc, aflându-se în proporţie covârşitoare, ar depune mărturie despre caracterul popular-regional şi nu literar al limbajului *Amintirilor*.

Oricum, semnatarul acestor rânduri îl aşteaptă pe cercetătorul care se va încumeta să exploreze statistic întreg textul *Amintirilor*, poate şi cu instrumente mai credibile decât ale noastre. Concluziile acelea nu vor mai avea dubiul parţialităţii, obligându-ne pe noi toţi să acceptăm realitatea cifrelor.

ION CREANGĂ ET LE PARLER DE MOLDAVIE

Résumé

L'étude cherche à démontrer que le langage des *Souvenirs d'enfance* (*Amintiri din copilărie*), oeuvre appartenante à Ion Creangă, se situe non pas dans le territoire de la langue littéraire, mais dans le parler de Moldavie. À cette conclusion nous sommes arrivés en examinant, statistiquement, 8 pages (10 %) du text des *Souvenirs*. Le chiffres sont édifiants : 57,20% (avec la fréquence de 53,22 %) des faits linguistiques appartient au parler (de Moldavie), par rapport aux 38,81 % (avec la fréquence de 38,48 %) qui appartient à plus d'un patois, c'est-à-dire ont un caractère populaire, et aux 6,99 % (avec un fréquence de 8,30 %) d'éléments précisement littéraires.

BDD-V1891 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:58 UTC)